

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Петрушенко Вікторія¹

¹ Доктор медичних наук, професор, Вінницький національний медичний університет імені М.І.Пирогова, м. Вінниця (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9255-403X>

UDC: 159.9:34

АНОТАЦІЯ

Передумови. Розгляд становлення юридичної психології крізь призму парадигмального підходу американського історика науки Томаса Семюела Куна (1922 - 1996), розкриває особливу роль клініцизму та антропологізму у формуванні психологічно-правового знання. Клінічна парадигма має особливе значення через свою першість в галузі юридико-психологічних студій. Разом з тим, вона дуже швидко втрачає свою провідну роль, поступаючись місцем антропологізму, засади котрого визначили увесь подальший характер досліджень. Відтак, для конкретизації предмету юридико-психологічних студій, варто детально розглянути основні теоретичні засади антропологічної науки, прослідкувавши імплементацію її основних ідей в теоретичний базис психології права.

Мета. Конкретизувати вплив антропології на формування теоретичних засад юридико-психологічного знання, в контексті парадигмального підходу Т.С. Куна.

Методи. Системний метод застосовувався для того аби охарактеризувати особливості предметного поля психології права в системі соціальних наук. Структурно-функціональний метод використовувався для визначення теоретичних особливостей антропологічної парадигми юридичної психології. Порівняльний метод дозволив виокремити чинники, що визначають соціально-правову поведінку завдяки співставленню ряду антропологічних та соціально-психологічних теорій.

Результати. Теоретичний базис у антропологічних дослідженнях складають закони «соціальності»: стадійність суспільного розвитку, котра вимагає від нас зважати на історичний характер становлення будь-якого явища; детермінування світогляду окремого індивіда його приналежністю до конкретної соціальної групи, сукупність котрих потрібно розглядати структурно як систему, психологічний баланс якої забезпечує ефективна взаємодія підсистем.

Висновки. Диференційовано предмет психологічно-правових досліджень в системі соціальних наук. Встановлено, що юридико-психологічні дослідження мають враховувати історичний аспект формування колективної правосвідомості відповідно до законів «соціальності». Історизм як парадигма соціальних досліджень вимагає від науковців з'ясування тих універсальних елементів суспільного устрою, котрі зможуть пояснити механізми функціонування сьогоденні та перспективи розвитку в майбутньому.

Ключові слова: юридична психологія, парадигмальний підхід, антропологічна парадигма, соціально-правова поведінка, соціальна психологія.

ВСТУП

Актуальність. Першими парадигмами у становленні юридико-психологічного знання стали клінічна (розкриває індивідуальний аспект діяльності людини в правовій системі) та антропологічна (пояснює соціальну природу

правової поведінки людини). Людина як «істота політична» немислима поза рамками своєї спільноти. Заперечення необхідності соціуму для її існування просто підриває саму сутність людського буття. Разом з тим, коли ми говоримо про соціально-правову поведінку

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com

Copyright: © Viktoriia Petrushenko

This is an Open Access journal. This work is licensed under a **Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)**.

Link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

DOI (Article): <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.7.1>

© Viktoriia Petrushenko

індивіда, ми перш за все маємо на увазі діяльність, суб'єктом якої є одна людина, а не колектив в цілому (Kotzé et al., 2022). З огляду на це, актуальним залишається питання співвіднесення рівня індивідуальної вмотивованості суб'єкта та соціальної зумовленості діяльності в контексті соціально-правової поведінки.

Проблематика дослідження полягає у з'ясуванні соціально-антропологічних детермінант правової поведінки індивіда, в історичному контексті розвитку спільноти, членом котрої він є. **Відповідно, дослідницькою прогалиною** є відсутність чіткого визначення теоретичних засад принесених антропологізмом в галузь психологічно-правового знання, що значно ускладнює можливості дослідження причин виникнення як індивідуальної так і колективної соціально-правової поведінки.

Головною **метою** дослідження було визначено з'ясування ролі теоретичних засад, що сприяли формуванню антропологічної парадигми в системі юридико-психологічного знання. Для досягнення мети, нами було поставлено ряд завдань: по-перше, визначити ключові теоретичні засади антропологізму; по-друге, конкретизувати теоретичні засади психологічно-правових досліджень; по-третє, визначити основні соціально-культурні чинники, що впливають на правову поведінку індивіда, в контексті антропологічної парадигми юридичної психології. **Наукова новизна** роботи полягає у застосуванні парадигмального підходу філософа науки Томаса Семюеля Куна (Kuhn, 1961) для з'ясування теоретичних засад юридичної психології. Окрім цього, окреслено засади групового детермінізму правової поведінки індивіда з врахуванням антропологічних

«законів соціальності».

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ

Основними методами, які використовувалися при дослідженні стали системний, структурно-функціональний та історико-порівняльний.

Системний метод застосовувався для характеристики особливостей предмету досліджень юридичної психології в системі соціальних наук. Його застосування дозволило прослідкувати процес диференціації психології права з поміж інших наук про суспільство та галузей психологічного знання, зокрема політичної психології.

Структурно-функціональний метод використовувався для визначення теоретико-методологічних особливостей антропологічної науки, зокрема задля виокремлення трьох основних законів «соціальності». Окрім цього з допомогою цього методу було визначено основні складові елементи наукових концепцій Б. Малиновського, Ф. Гізо, Е. Фромма, К. Леві-Стросса.

Історико-порівняльний метод дозволив співставити різні підходи в рамках соціальної та культурної антропології і соціально-орієнтованої психоаналітичної теорії Еріха Фромма задля виокремлення основних чинників, що впливають на соціально-правову поведінку індивіда.

Серед актуальних публікацій за останні п'ять років можна виокремити роботи сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників, що стосуються процесу становлення юридичної психології (Berryessa et al., 2022; Grajales & Galeano, 2020; Lawton et al., 2020; Nevelska-Hordieieva, 2021; Pavlova et al., 2019);

теоретичних засад дослідження антропологічної науки (Ciliberti et al., 2018; De Azevedo, 2022; Foblets et al., 2022; Glenney, 2023; Kaiser & Weaver, 2022; Melnyk, 2020; Orlandi, 2023; Orrù, 2023); чинників формування соціально-правової поведінки (Casoria et al., 2021; Lee & Kim, 2020; Lovett & Xue, 2022; Chaiwat & Yomnak, 2023; Sooknanan & Seemungal, 2023).

Обмеження дослідження. Дана робота не наводить емпірично обґрунтованих прикладів формування колективних установок, що визначають соціально-правову поведінку на індивідуальному та колективному рівнях, обмежуючись теоретичним дослідженням творчого доробку ряду провідних вчених в галузі соціальної психології та антропології. Окрім цього, детальнішого висвітлення потребують ідеї представників фізичної (медико-біологічної) антропології, особливо в контексті розробки інтегративного підходу до антропологічної та клінічної парадигм у психології права.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття «парадигма» (з англ. «paradigm») розроблене істориком науки Томасом Семюелем Куном являє собою сукупність переконань, цінностей, методів, зразків досліджень і технік, що поділяють члени певної наукової спільноти (Kuhn, 1961). На думку дослідника в межах конкретного історичного періоду ця «сукупність» є домінуючою у академічному дискурсі (Kuhn, 1962). Появу нового етапу розвитку науки уможливлює процес «наукової революції», внаслідок чого відбувається процес зміни парадигм, що передбачає конкретизацію предмета досліджень. Відтак, науковці вимушені або врахувати «досягнення

революції» в особистому доробку або приречені на ізоляцію з боку академічної спільноти (Francq et al., 2023; Hoyningen-Huene, 2022).

З'ясування ключових парадигм у розвитку психологічно-правового знання дозволяє нам, серед іншого, простежити історичний розвиток науки (Belgrano, 2021; Zhu, 2022). Разом з тим залишається актуальним питання розрізнення предмету психології права серед інших галузей соціально-поведінкового знання. В науковій літературі превалюють тлумачення сфери права як системи загальнообов'язкових норм, встановлених і санкціонованих державою. Власне, ключовим поняттям, що використовується для розтлумачення категорії «право» стає не категорія влади, що уособлюється в певному суб'єкті, а абстрактна формалізована норма (Reese et al., 2019). На підставі цієї особливості, можемо провести чітку межу між політичною та юридичною психологією: політична психологія зосереджується довкола вивчення психологічних процесів здобуття, утримання та розширення влади конкретним суб'єктом, тобто вивчає психологічний аспект політики (Schwartz, 2020). Предметне поле юридичної психології існує поза процесом отримання та укріплення влади. Воно зосереджене довкола результату, тобто уже створених формалізованих структур – соціальних інститутів (перш за все держави), безвідносно до активних суб'єктів політичної діяльності. Юридичного психолога цікавлять сприйняття громадянами соціально-правових інститутів (правова свідомість) та функціонування психологічних механізмів, що забезпечують взаємодію із ними (соціально-правова поведінка) (Tahir et al., 2020). Можемо констатувати, що

політична психологія виникає в рамках процесуального підходу до політичної системи, а юридична психологія – в межах інституційного (Petersen & Laustsen, 2020).

Враховуючи культурне підґрунтя права (Dukhno & Skuybedina, 2022; Haggard & Haggard, 2018), в процесі вивчення людських спільнот психологи вимушені заходити на предметне поле науки, що зумовила появу окремої парадигми психологічно-правового знання – антропології. Звертаючись до історії цієї науки можемо виокремити принаймні два етапи її розвитку (Melnyk, 2015).

Перший – фізична (медико-біологічна) антропологія, представники якої шукають притаманний для кожної спільноти шлях фізичного розвитку. Соматичні особливості людських організмів, що лежать в основі досліджень цього напрямку, визначають тісний характер взаємозв'язків із клініцизмом. На базі ідей про ряд фізіологічних відмінностей між представниками різних соціальних груп (перш за все етнічних та расових), в другій половині XIX століття виникає думка про засадничі відмінності у культурі (звичаї та традиції) та соціальній організації. Відповідно, якщо предмет фізичної антропології можемо сформулювати довкола тези про вивчення фізичних відмінностей представників різних соціальних груп, то предметне поле другого напрямку – соціально-культурної антропології буде стосуватись вивчення особливого типу інтелектуального життя колективу (Ledvinka, 2020). Наукові дослідження цієї частини антропології зосереджені довкола вивчення внутрішнього характеру, організаційної та ієрархічної структури соціальних (мікро-, мезо- та макро-) груп. Од-

нією із її ключових категорій залишається феномен ідентичності на процеси її формування / трансформації (Sheehan, 2021). Зміст досліджень соціокультурної антропології чи не найкраще окреслив польський антрополог та історик культури Анджей Менцвель (нар. 1940): культура в людині та людина в культурі (Melnyk, 2015).

Із процесом становлення «позитивних наук» в другій половині XIX століття відбувається спроба визначення чітких закономірностей розвитку суспільства (Comte, 1851). Загальні тенденції не оминають і галузь антропології, в межах котрої виділяються три засадничі закони.

Перший закон «соціальності» наполягає на стадіальності суспільного розвитку, кожен виток якого, обов'язково базуватиметься на попередньому (Melnyk, 2020). Виходячи з цього можемо стверджувати, що зрозуміти ані становлення основних категорій психології права, ані власне сучасного стану юридико-психологічного знання ми не зможемо без опори на історію розвитку цих явищ та суспільства загалом.

Французький етнограф і соціолог Марсель Мосс (1872 – 1950), доводить тезу про ієрархічний характер влаштування будь-якої соціальної групи та вказує на процес «постійного обміну», що забезпечує її існування. Відповідно, предметом вивчення антропології має стати культура, що розбудована довкола обміну благами (як матеріальними так і духовними), в контексті суспільних відносин влаштованих за суб'єкт-об'єктом принципом (управління-підпорядкування). М. Мосса цікавлять економічні взаємозв'язки між різними

спільнотами на архаїчному етапі розвитку людства та договірне право, яке забезпечує їх ефективне функціонування. Засадничі ідеї своєї теорії він викладає у роботі *«Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques»* (Mauss, 1925).

М. Мосс ставить перед собою питання: що лежить в основі альтруїстичної необхідності індивіда відповідати даром на дар, а не просто егоїстично привласнювати собі пропонуване благо? Відповідь він знаходить в архаїчному інституті, що отримав назву «потlach» («potlach»). З чинукської мови (чинукі – група індієських народів Північної Америки) цей термін перекладається як «годувати» або «витрачати».

Потlach являє собою безперервне проведення зимового періоду в стані святкування, що відбувається в контексті загального зібрання племені. Цей період (де-факто) стає майданчиком для здійснення спільних культових служінь, укладання протополітичних та протоекономічних союзів, зміни верхівки ієрархічно влаштованих спільнот – кланів. Основною рисою цього архаїчного заходу є його агоністичний характер («агон» від давньогрецького «ἀγών» - змагання) (Mauss, 1925).

Соціально-правова поведінка учасників цього дійства регулювалася низкою юридико-психологічних механізмів, серед яких провідну роль мала «установка», котра полягала у відчутті необхідності відплатити на отримане благо взаємністю. М. Мосс пояснює формування такого патерну поведінки специфічним розумінням природи матеріальних речей. Справа в тому, що подарунок сприймається серед північно-американських племен як свого

роду «продовження» дарувальника. Внаслідок цього, навіть у разі, якщо дар є неприємним або небажаним, «хау» (дух цієї речі) змушує обдарованого відповісти – обмін здійснювався не лише на матеріальному рівні, а й на рівні духовному (Mauss, 1925).

В ході інституалізації «потlach» було виокремлено три зобов'язання його учасників: віддавати, приймати та відповідати на отримані дари. Їх порушення тягло за собою втрату соціального статусу. Закріплення процесу перманентного обміну посприяло формуванню особливого типу свідомості (зокрема правосвідомості). Порушення цього механізму могло спричинити протоправову кризу та викликати структурні зміни всередині первісного суспільства (Kurek, 2017; Radcliffe-Brown, 1952). Окрім цього, така система взаємовідносин сприяла появі грошових засобів та кредиту, що визначило подальший розвиток економіки (Mauss, 1925). Тобто ми можемо спостерігати ще на етапах первісного та архаїчного розвитку початок формування механізмів регулювання соціально-правової поведінки.

Другий закон антропології стверджує, що світогляд окремого індивіда визначається відмінностями між різними людськими спільнотами (Melnyk, 2020). Стиль співжиття людей в рамках конкретної соціальної групи постійно перебуває під впливом ряду екстермальних факторів, перш за все природного середовища. До прикладу, можна розглянути географічний детермінізм Шарля Луї Монтеск'є (1689 - 1755), котрий пояснює особливості «соціальності» конкретної спільноти (перш за все притаманна конкретному народу форма державного правління чи тип правової систе-

ми) кліматичними чи просторовими чинниками (Montesquieu, 1844).

Засновником цього закону прийнято вважати Самюеля Огюста Тіссо (1728-1797). Професор медичного факультету Павійського університету вперше вказав на те, що індивідуальне буття людини повністю визначається оточуючим її середовищем. Відповідно, будь-яка форма соціально-правової поведінки індивіда може бути розглянута як реакція на зовнішній подразник. Варто зазначити, що основний вид професійної діяльності науковця вкотре свідчить про високий рівень інтегрованості клінічної та антропологічної парадигм у психології права (Tissot, 1783).

Французький політик Франсуа П'єр Гійом Гізо (1784 – 1874) вперше пропонує взяти «традицію» за критерій для диференціації та опису окремих людських спільностей (Guizot, 1911). Цікавими за цим напрямком є і роботи французького історика Едгара Кіне (1803 – 1875), котрий даючи відповідь на запитання про те, чому французи так і не змогли вибороти політичних свобод в ході революції наприкінці XVIII століття, знаходить відповідь на нього саме у системі традицій тогочасного французького народу (Quinet, 1865).

Можемо констатувати той факт, що соціально-правова поведінка індивіда визначається не просто його соціальним оточенням, а й традицією, що домінує в ньому (Moule et al., 2019; Shen & Zhao, 2022; Spruill & Lewis, 2022). Другий закон «соціальності» актуалізує потребу у подальших дослідженнях за напрямком історії правосвідомості окремих спільнот для того аби отримати можли-

вість пояснити юридико-психологічні особливості суспільства сьогодні.

Розвиток учень про видовідмінність представників різних расових та етнічних груп призвів до розвитку концепцій, що отримали своє остаточне оформлення у вигляді соціал-дарвінізму (Besquemont, 2011; Chen et al., 2023) та евгеніки (Tzanaki, 2022; Staemmler et al., 2023). На думку прихильників першого напрямку, «наріжним каменем» соціального життя є боротьба видів за виживання, котра забезпечує розвиток суспільства. Представники другого – вважають, що шляхом штучної селекції людей, можна отримати якісно кращих представників виду «*homo sapiens*» як у фізичному, так і в інтелектуальному плані. Хоч представники цих напрямків суттєво вплинули на розвиток антропологічної думки, сьогодні вони є дискредитованими та засудженими як і з боку академічних кіл так і на загальнодержавному рівні в більшості країн світу, через активне використання цих теорій нацистами.

Третій закон антропології стверджує, що будь-яка форма суспільної організації має свою структуру та ряд функцій, котрі вона здійснює (Melnyk, 2020). Формування функціоналізму тісно пов'язане із становленням позитивізму Огюста Конта (1798 – 1857), котрий трансформував розуміння предмету та методології дослідження суспільних наук. Суспільні явища (за аналогією із природними) він запропонував досліджувати як цілісність. О. Конт вперше вказує на необхідність пошуку універсальних законів та закономірностей за якими функціонує соціум (Comte, 1851). Відтак, суспільство ми повинні розглядати як

систему, що складається із підсистем (інститутів).

Видатний польський антрополог Броніслав Малиновський (1884 – 1924), спираючись на доробок функціоналістів, надає відповідне визначення феномену культури. Важливою характеристикою останньої, на його думку, є «традиційність», що в жодному разі не вказує на наявність в її сутності ригідного характеру. В бутті кожної спільноти культура має свою, важливу для цієї групи сакральну функцію (Vaz da Silva, 2021). Традиційність Б. Малиновського вказує на постійну еволюцію структурних елементів культури, що нехай і змінюються в ході суспільного розвитку, але зберігають свій сакральний характер у колективній свідомості. Відповідно, будь-яке явище культури, навіть таке, що видається архаїчним має стосунок до сьогодення та продовжує існувати у видозміненій формі (Malinowski, 1944).

Становлення у психології права виокремлених трьох законів «соціальності», на нашу думку, стали провідним досягненням антропологічної парадигми, котра забезпечила теоретичне підґрунтя для подальших юридико-психологічних досліджень.

ОБГОВОРЕННЯ

Юридико-психологічна наука суміщає в собі безперечно як елементи індивідуальної, так і соціальної психології. Разом з тим, предмет вивчення цих двох галузей психологічного знання, досить сильно різниться: індивідуальний психолог займається вивченням психічної діяльності окремої особи (часто невротизованої); психолог соціальний досліджує аспекти функціонування спільноти, яку складають декілька індивідів. Відтак, існує і певна диле-

ма стосовно методологічного апарату, яким послуговуються науковці.

Для вирішення цієї проблеми, варто звернутися до творчого доробку одного із найвизначніших психоаналітиків – Еріха Селігмана Фромма (1900 – 1980). Розглядаючи відмінності у індивідуальній та соціальній психології дослідник дійшов висновку, що «платформою», яка змогла забезпечити «примирення» цих двох напрямків у психології став психоаналіз. Ба більше, він говорить про «хибні відмінності» між ними та звертає увагу на те, що ще один із засновників психоаналітичної психологічної парадигми Зігмунд Фрейд (1856 – 1939) акцентував, що неможливо помислити людину поза її оточенням, поза суспільством. Навіть дитячий досвід індивіда, що в межах цієї концепції покликаний пояснити психічну діяльність людини протягом життя, здобувається в межах соціальних груп – у комунікації з батьками, сестрами та братами.

Разом з тим, психоаналітики трансформують наш погляд на предмет соціальної психології та не вважають доцільним зводити його до поняття «соціальна група». Категорія, яка дійсно має вагоме значення в межах цієї парадигми – «experience» (з англ. – переживання або ширше – досвід) (Томічіс, 2022). Е. Фромм пише, що не зважаючи на індивідуальну, конституційну обумовленість емоційного розвитку індивіда, психоаналітики вивчають в цілому її зв'язок із способом життя людини. З огляду на це, в тому числі й індивідуальні психоаналітичні дослідження послуговуються «делікатним історичним методом» - розуміння психічного розвитку індивіда на підставі історії його життя (Fromm, 1994; Fromm, 1963).

Підкреслюючи, що розрізнення індивідуально-психологічних та соціально-психологічних досліджень є хибним (з огляду на їх тісний взаємозв'язок), Е. Фромм не вбачає необхідності диференціювати методи дослідження у цих галузях. Відповідно, якщо ми (на думку психоаналітиків) можемо зрозуміти індивідуальні установки (attitudes) на підставі історії життя однієї людини, то для того щоб досягнути колективні установки нам потрібно звернутися до вивчення способу життя конкретної спільноти. Соціально-психологічний аспект дослідження у юридичній психології має стосуватись перш за все не з'ясування індивідуальних особливостей правової поведінки окремих осіб, а детального вивчення закономірностей у стилі життя різних соціальних груп (Laskin, 2021; Graaf, 2021).

Не зважаючи на тезу про спільність методології індивідуальної та соціальної психології, Е. Фромм проводить між ними принципову відмінність: перша займається дослідженням невротичної особистості, в той час як друга – «нормальної» (послугуючись термінологією автора) або «здорової» людини. Однією із характерних ознак невротичної особистості є соціальна дезадаптація – неспроможність пристосуватись до оточуючої дійсності. Психічна діяльність дорослого-невротика, визначається дитячими переживаннями, тобто життєвою ситуацією, котру він пережив у малолітньому віці. Актуальна соціальна ситуація визначає психічну діяльність у «нормальної». З огляду на це, соціальна, а разом і з нею юридична психологія в своїх дослідженнях може обійтись без дитячого досвіду окремого індивіда, для розуміння колективних установок

буде достатньо лише з'ясування спільного способу життя цих людей (Fromm, 1963).

Категорію «несвідомого» запозичує у психоаналізі французький дослідник, що здійснив справжню революцію в антропології. Основні свої ідеї французький науковець Клод Леві-Строс (1908 - 2009) викладає у роботі «*Anthropologie structurale*» (1958). Він стверджує, що несвідома психічна діяльність полягає у наділенні форми змістом, відтак, якщо ці форми є однаковими для усіх типів мислення, то для того аби сформулювати принцип розуміння законів за якими функціонує суспільство (в тому числі і правова система) необхідно вичленити несвідому структуру, що лежить в основі соціальної «установки» або культурного звичаю (Levi-Strauss, 1955; Levi-Strauss, 1958).

Вивчення універсальних елементів соціальної структури спільноти висвітлює ключову роль антропологічної парадигми у становленні юридико-психологічного знання. Феномен правосвідомості та соціально-правової поведінки можна розглядати тільки крізь призму антропологічного підходу до розвитку та функціонування спільнот. Пояснити явища, які досліджує юридична психологія, та й власне саме право, можна виключно з врахуванням культурогенезу конкретної спільноти (Li et al., 2023; Sinha, 2023). Теза Б. Малиновського про те, що структурні елементи культури перебувають в постійному еволюційному розвитку та зберігають свій сакральний для спільноти характер робить неможливим дослідження соціально-правової сфери (а також прогнозування її розвитку) поза антропологічним контекстом (Leach, 2023, Malinowski, 1944). Виокремлення структурних елементів соціально-правової по-

ведінки, в свою чергу забезпечує структурно-антропологічний підхід Клода Леві-Строса (Levi-Strauss, 1955).

Відтак, будь-які дослідження в сфері психології права повинні здійснюватися перш за все, з огляду на досягнення антропологізму, адже соціально-правова поведінка індивіда (кримінальна, електоральна, політична тощо) буде зумовлена «елементарними структурами» спільноти, із котрою він себе ідентифікує (Mischkowski et al., 2021).

У порівнянні з іншими публікаціями за останні п'ять років, ця стаття вирізняється не просто визначенням теоретичних засад антропологічної науки (Sheehan, 2021; Orlandi, 2023; Glenney, 2023), а акцентуванням її впливу на науковий базис юридичної психології. Визначено, що провідну роль у формуванні соціально-правової поведінки відіграє не суб'єктивна мотиваційна сфера індивіда (Lovett & Xue, 2022; Dukhno & Skuybedina, 2022; Mischkowski et al., 2021), а «елементарні структури» (К. Леві-Строс) або «колективні установки» (Е. Фромм) соціальної групи до котрої він належить. Також, особливу увагу приділено використанню підходу Томаса Семюела Куна до періодизації наукового знання, що уможливив виокремлення антропологічної парадигми в психології права та її складових елементів, на відміну від інших робіт, що зосереджуються довкола практичних проблем юридичної психології (Moule et al., 2019; Chaiwat & Yomnak, 2023; Casoria et al., 2021).

ВИСНОВКИ

Активний розвиток соціальних наук наприкінці XIX – другій половині XX століття

призвів до появи різноманіття міждисциплінарних галузей психології та великою мірою спричинив плутанину із диференціацією їхнього предметного поля. В контексті проблематики нашого дослідження, особливо важливо чітко відмежуватись від суміжної політичної психології. Різницю у предметі досліджень між цими двома галузями, на нашу думку, можна провести відповідно до різних підходів щодо вивчення політичної сфери суспільства. З огляду на це, юридична психологія знаходиться в межах інституційного підходу та вивчає особливості соціально-правової поведінки індивідів в контексті їх взаємодії із соціально-правовими інститутами. Політична психологія знаходиться в рамках процесуального підходу, відповідно, тут предметом вивчення будуть психологічні особливості процесу отримання, утримання та розширення владних повноважень.

Соціальні інститути, перш за все право, формуються в контексті загального культурогенезу людських спільнот. Відповідно, для того аби в повній мірі зрозуміти як функціонують вони та як їх реценціюють індивіди потрібно звернутися до контексту антропологізму, що забезпечив формування теоретичного базису юридичної психології. Соціально-правова поведінка у будь-яких її проявах формується та функціонує за трьома законами соціальності, виокремленими та сформованими наприкінці XIX століття дослідниками-антропологами:

1. Стадіальність суспільного розвитку, а разом із соціумом стадіальний розвиток, в тому числі, і юридичних інституцій.
2. Формування правової поведінки че-

рез протиставлення своєї соціальної групи іншим, з врахуванням об'єктивних (перш за все географічних) чинників розвитку своєї спільноти.

3. Структурність та функціональність усіх форм соціального існування людських спільнот.

З урахуванням трансформації теоретичних засад дослідження юридичної психології з боку соціальної та культурної антропології, можемо констатувати те, що засадничим фактором розуміння причин виникнення та механізмів функціонування соціально-правової поведінки будуть попередньо виокремлені «елементарні структури» (К. Леві-Стросс) або «групові установки» (Е. Фромм).

Практичне значення отриманих результатів. Умовиводи щодо процесу формування теоретичного базису психології права дозволятимуть провадити подальші дослідження в цій галузі з врахуванням виокремлених законів та закономірностей антропологізму імплементованих в систему психологічно-правового знання. Відтак, краще розуміння засад функціонування спільнот дозволить конкретизувати як і дослідження на груповому рівні (зокрема крос-культурні дослідження в галузі механізмів формування та функціонування соціально-правової поведінки), так і на індивідуальному рівні (через врахування історико-соціального та культурного детермінізму в юридичній психології).

Перспективи подальших досліджень.

Сфера подальших досліджень за даною проблематикою може охоплювати конкретизацію впливу на психологію права окремих напрямків та підходів в сфері фізичної (медико-

біологічної), соціально-культурної антропології, а також проведення масштабних мультидисциплінарних досліджень щодо детермінування окремих проявів соціально-правової поведінки індивіда його належністю до конкретної соціальної спільноти.

Окрім цього постає необхідність у конкретизації шляхів трансформування предмету та теоретичних засад юридико-психологічних студій в контексті парадигм, що домінували на зламі XX – XXI століть, зокрема, екзистенційно-гуманістичної та соціально-контекстуальної. З'ясовані «антропологічні» засади формування соціально-правової поведінки, відкривають шляхи до визначення основних положень соціально-контекстуальної парадигми в психології права.

References:

- Bartol, C. & Bartol A. (2016). *Criminal Behavior: A Psychological Approach*. Harlow: Pearson Education Limited. 666 p. https://lmsspada.kemdiktisaintek.go.id/pluginfile.php/78922/mod_resource/content/3/Criminal%20Behavior_%20A%20Psychological%20Approach%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf?forcedownload=1
- Bequemont, D. (2011). Social Darwinism: From reality to myth and from myth to reality. *Studies in History and Philosophy of Science Part C: Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*, 42(1), 12-19. <https://doi.org/10.1016/j.shpsc.2010.11.001>
- Belgrano, M. (2021). «World» and «Paradigm» in Heidegger and Kuhn. *Franciscanum*, 63(175), 1-16. <https://doi.org/10.21500/01201468.4716>
- Berryessa, C. M., Allely, C. S., De Vel-Palumbo, M., & Granot, Y. (2022). Editorial: Social psychological process and effects on the law. *Frontiers in Psychology*, 13, 990167. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.990167>
- Bilz, K., & Nadler, J. (2009). Chapter 3 law, psychology, and morality. In *Psychology of learning and motivation* (p. 101-131). Amsterdam: Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S0079-7421\(08\)00403-9](https://doi.org/10.1016/S0079-7421(08)00403-9)
- Casoria, F., Galeotti, F., & Villeval, M. C. (2021). Perceived social norm and behavior quickly adjusted to legal changes during the COVID-19 pandemic. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 190, 54-65. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.07.030>
- Chaiwat, T., & Yomnak, T. (2023). Criminal behaviour on detection and penalty: An experimental evidence from drug market game. *Journal of Financial Crime*, 31(1) 135-145. <https://doi.org/10.1108/jfc-04-2023-0091>
- Chen, Y., Zhang, T., Long, F., & Wang, R. (2023). Methodology for describing the whole process to accident based on entropy increase principle and Darwin's Natural Selection. *Process Safety and Environmental Protection*, 172, 165-183. <https://doi.org/10.1016/j.psep.2023.02.011>
- Ciliberti, R., Monza, F., De Stefano, F., & Licata, M. (2018). The trial of the skull studied by the founder of Criminal Anthropology: The war of the Lombroso Museum. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 59, 13-15. <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2018.07.011>
- Comte, A. (1851). *Système de politique positive: Ou, traité de sociologie instituant le religion de l'humanité*. Paris: Carilian-Goeury et Vor Dalmont, 831 p. <https://archive.org/details/systmedepoliti01comte>
- De Azevedo, J. H. A. (2022). A origem da antropologia kantiana. *Griot Revista De Filosofia*, 22(3), 230-243. <https://doi.org/10.31977/grirfi.v22i3.3006>
- Dukhno, N. A., & Skuybedina, O. N. (2022). The formation of legal culture of a person in order to ensure transport safety. *Transportation Research Procedia*, 61, 253-258. <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2022.01.042>
- Foblets, M.-C., Gaudreault-DesBiens, J.-F., & Graziadei, M. (2022). Legal scholars engaging with social anthropology: Hardships and gains. *German Law Journal*, 23(7), 911-919. <https://doi.org/10.1017/glj.2022.66>
- Francq, A., Saumitou-Laprade, P., Vernet, P., & Billiard, S. (2023). A paradigm shift, or a paradigm adjustment? The Evolution of the Oleaceae Mating System as a Small-Scale Kuhnian Case Study. *The Quarterly Review of Biology*, 98(2), 61-83. <https://doi.org/10.1086/725275>
- Fromm, E. (1994). *Escape from Freedom*. New York: Henry Holt and Company. 301 p. https://openlibrary.org/books/OL1082108M/Escape_from_freedom
- Fromm, E. (1963). *The dogma of Christ: And other essays on religion, psychology, and culture*. London: Holt, Rinehart and Winston, 167 p. <https://archive.org/details/dogmaofchristoth0000from/page/n7/mode/2up>
- Glenney, B. (2023). David Howes, Sensorial Investigations: A History of the Senses in Anthropology, Psychology, and Law. *Social History of Medicine*, 38(1), 175-177. <https://doi.org/10.1093/shm/hkad103>
- Graaf, C. (2021). Procedural fairness: Between human rights law and social psychology. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 39 (1), 11-29. <https://doi.org/10.1177/0924051921992749>
- Grajales, J. F. V., & Galeano, M. S. M. (2020). Leon Petrażycki, psychological theory of law. *Ratio Juris*, 18(37), 33-48. <https://doi.org/10.24142/raju>
- Guizot, F. (1911). *Historie de la civilisation en europe: Depuis le quinzième siècle jusqu'à la révolution française*. London: Macmillan, 135 p. <https://archive.org/details/historiedelacivi00guizuoft/page/n1/mode/2up>
- Haggard, D. L., & Haggard, K. S. (2018). The impact of law, religion, and culture on the ease of starting a business. *International Journal of Organization Theory & Behavior*, 21(4), 242-257. <https://doi.org/10.1108/ijotb-04-2018-0043>
- Holden, L. (2019). Cultural expertise and law: An historical overview. *Law and History Review*, 38(1), 29-46. <https://doi.org/10.1017/s073824801900049x>
- Hoyningen-Huene, P. (2022). Is Kuhn's «World Change through Revolutions» Comprehensible? *Epistemology & Philosophy of Science*, 59(4), 55-72. <https://doi.org/10.5840/eps202259458>
- Kaiser, B. N., & Weaver, L. J. (2022). Culture-bound syndromes, idioms of distress, and cultural concepts of distress: New directions for an old concept in psychological anthropology. *Transcultural Psychiatry*, 59(4), 395-398. <https://doi.org/10.1177/13634615221110665>

- Kotzé, L. J., Kim, R. E., Blanchard, C., Gellers, J. C., Holley, C., Petersmann, M., van Asselt, H., Biermann, F., & Hurlbert, M. (2022). Earth system law: Exploring new frontiers in legal science. *Earth System Governance*, 11, 100126. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2021.100126>
- Kuhn, T. S. (1961). The Function of Dogma in Scientific Research. A. C. Crombie (ed.). *Scientific Change (Symposium on the History of Science)*, University of Oxford. pp. 347-369.
- Kuhn, T. S. (1962). *The structure of scientific revolutions*. International Encyclopedia of Unified Science (Vol. 2, No. 2). University of Chicago Press. xvii+210 p.
- Kurek, Ł. (2017). Supervenience and the Normativity of Folk Psychology in the Legal-Philosophical Context. In *Law and philosophy library* (pp. 161-175). https://doi.org/10.1007/978-3-319-61046-7_9
- Laskin, A. V. (2021). Symbiotic relations as the foundation of propaganda: Directions for future research. In *Analysis*, 5(2), 183-187. <https://doi.org/10.1016/j.inan.2021.06.003>
- Lawton, R., Whitehead, M., Henize, A., Fink, E., Salamon, M., Kahn, R., Beck, A. F., & Klein, M. (2020). Medical-Legal-Psychology partnerships – innovation in addressing social determinants of health in pediatric primary care. *Academic Pediatrics*, 20(7), 902-904. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2020.06.011>
- Leach, M. C. (2023). Seeking «Systems» in Earth System Law: Boundaries, identity, and purpose in an emergent field. *Earth System Governance*, 15, 100162. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2022.100162>
- Ledvinka, T. (2020). The disenchantment of the lore of law: Jacob Grimm's legal anthropology before anthropology. *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 52(2), 203-226. <https://doi.org/10.1080/07329113.2020.1755577>
- Lee, Y., & Kim, J. (2020). Psychopathic traits and different types of criminal behavior: An assessment of direct effects and mediating processes. *Journal of Criminal Justice*, 80, 101772. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2020.101772>
- Levi-Strauss, C. (1955). The structural study of myth. *The Journal of American Folklore*, 68 (270), 428-444. https://www.people.iup.edu/herwood/Archived-Courses/ENGL752Sull-05/Docs/Structural_Study_of_Myth.pdf
- Lévi-Strauss, C. (1958). *Anthropologie structurale*. Paris: Plon. 454 p. <https://archive.org/details/anthropologiestr00levi/page/454/mode/2up>
- Li, S., Popkowsky Leszczyc, P. T. L., & Qiu, C. (2023). International retailer performance: Disentangling the interplay between rule of law and culture. *Journal of Retailing*, 99(2), 93-209. <https://doi.org/10.1016/j.jretai.2023.01.001>
- Lovett, N., & Xue, Y. (2022). Rare homicides, criminal behavior, and the returns to police labor. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 194, 172-195. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.12.023>
- Malinowski B. (1944), *A scientific theory of culture and others essays*. New York: Oxford university press. 228 p. https://monoskop.org/images/f/f5/Malinowski-Bronislaw-A_Scientific_Theory_of_Culture_and_Other_Essays_1961.pdf
- Mauss, M. (1925). Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques. 199 p. <https://archive.org/details/marcelmausseseudespredarocr>
- Melnik, V. (2015). Narysy z teorii sotsiokulturnoi antropologii [Essays on the Theory of Sociocultural Anthropology]. Vinnytsia: Vinnytska miska drukarnia. 551 s.
- Melnik, V. (2020). *U poloni interpretatsii. politychna antropologhiia mizh skhodom i zachodom*. [Trapped in interpretations. Political anthropology between East and West]. Vinnytsia: Nova knyha, 280 s.
- Mischkowski, D., Glöckner, A., & Lewisch, P. (2021). Information search, coherence effects, and their interplay in legal decision making. *Journal of Economic Psychology*, 87, 102445. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2021.102445>
- Montesquieu, C.-L. (1844). *De l'esprit des lois*. Paris: Didot, 515 p. https://archive.org/details/bub_gb_T5la1umY0TYC/page/2/mode/2up
- Moule, R. K., Burruss, G. W., Gifford, F. E., Parry, M. M., & Fox, B. (2019). Legal socialization and subcultural norms: Examining linkages between perceptions of procedural justice, legal cynicism, and the code of the street. *Journal of Criminal Justice*, 61, 26-39. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2019.03.001>
- Murray, J. B., Brokalaki, Z., Bhogal-Nair, A., Cermin, A., Chelekis, J., Cocker, H., Eagar, T., McAlexander, B., Mitchell, N., Patrick, R., Robinson, T., Scholz, J., Thyroff, A., Zavala, M., & Zuniga, M. A. (2019). Toward a processual theory of transformation. *Journal of Business Research*, 100, 319-326. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.12.025>
- Nevelska-Hordieieva, O., Kachurova, S., & Voitenko, D. (2021). History of the regulatory field in philosophical and legal context history of the regulatory field in philosophical and legal context. *Revista Notas Historicas Y Geograficas*, 26, 68-94.
- Orlandi, F. (2023). Reassessing the legacy of Cesare Lombroso: Criminal anthropology in the expert testimony of Mario Carrara, 1910-1930. *Forensic cultures in modern europe*, 147-168. <https://doi.org/10.7765/9781526172358.00011>
- Orrù, A. (2023). Paolo Marzolo and Cesare Lombroso: A semiotic-medical inheritance between word, sounds, and face. *Chinese Semiotic Studies*, 19(3), 403-427. <https://doi.org/10.1515/css-2023-2012>

- Pavlova, T., Zarutskaya, E., Pavlov, R., & Kolomoichenko, O. (2019). Ethics and law in Kant's views: The principle of complementarity. *International Journal of Ethics and Systems*, 35(4), 651-664. <https://doi.org/10.1108/ijoes-04-2019-0080>
- Petersen, M. B., & Laustsen, L. (2020). Dominant leaders and the political psychology of followership. *Current Opinion in Psychology*, 33, 136-141. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2019.07.005>
- Quinet, E. (1865). *La révolution*. Bruxelles: A. Lacroix, Verboeckhoven. 495 p. https://archive.org/details/bub_gb_VbHvsxnK2S0C
- Radcliffe-Brown, A. R. (1952). *Structure and function in primitive society, essays and addresses*. London: Cohen & West. 219 p. <https://dn760003.eu.archive.org/0/items/structurefunction00radc/structurefunction00radc.pdf>
- Reese, G., Rosenmann, A., & Cameron, J. E. (2019). A political psychology of responses to globalization. In *The psychology of globalization* (p. 101-127). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-812109-2.00005-7>
- Schwartz, S. A. (2020). Politics, consciousness, psychology, psychiatry, and brain behaviour. *Explore*, 17(2), 106-108. <https://doi.org/10.1016/j.explore.2020.12.011>
- Sheehan, C. (2021). Psychological anthropology and medical anthropology: a brief history of ideas and concepts. *Irish Journal of Psychological Medicine*, 39(2), 115-120. <https://doi.org/10.1017/ipm.2021.34>
- Shen, Z., & Zhao, S. (2022). Legal Instructional design by deep learning theory under the background of educational Psychology. *Frontiers in Psychology*, 13, 917174. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.917174>
- Silva, F. M. F. (2022). «Here (. . .) Practical Anthropology becomes pure art»: Kant on the distinction between Empirical Psychology and Pragmatic Anthropology. *Filosofia Unisinos*, 1-13. <https://doi.org/10.4013/fsu.2022.231.09>
- Sinha, C. (2023). Making Sense of Law: Critical reflection on neuroscience, socialization, and self. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 58(1), 247-270. <https://doi.org/10.1007/s12124-023-09762-3>
- Sooknandan, J., & Seemungal, T. A. R. (2023). Criminals and their models - a review of epidemiological models describing criminal behaviour. *Applied Mathematics and Computation*, 458, 128212. <https://doi.org/10.1016/j.amc.2023.128212>
- Spruill, M., & Lewis, N. A. (2022). How do people come to judge what is «reasonable»? Effects of legal and sociological systems on human psychology. *Perspectives on Psychological Science*, 18(2), 378-391. <https://doi.org/10.1177/17456916221096110>
- Staemmler, M., Aschoff, L., Rösle, R., Gruber, G. B., Uhlendahl, H., Groß, D., & Biermanns, N. (2023). The ideological roots of nazi eugenics in pathology and its pioneers. *Pathology - Research and Practice*, 245, 154467. <https://doi.org/10.1016/j.prp.2023.154467>
- Tahir, M., Ibrahim, H., Zulkafli, A. H., & Mushtaq, M. (2020). Corruption, national culture, law and dividend repatriation policy. *Journal of Multinational Financial Management*, 57-58, 100658. <https://doi.org/10.1016/j.mulfin.2020.100658>
- Tissot, S. A. D. (1783). *Traité des nerfs et de leurs maladies*. Lausanne. 455 p. https://archive.org/details/b28770250_0003/page/n3/mode/2up
- Tomičić, A. (2022). Rascjepi i presjeci antropologije i socijalne psihologije – interdisciplinarnost kroz teoriju socijalnih reprezentacija kao strategija u kulturnim studijima. *Studia Ethnologica Croatica*, 34, 277-307. <https://doi.org/10.17234/sec.34.12>
- Tzanaki, D. (2022). Libido, psychic eugenics and abnormality. *Fascism*, 11(2), 291-314. <https://doi.org/10.1163/22116257-bja10044>
- Vaz da Silva, F. (2021). Metaphor in comparative studies, or, the folklore of anthropology: Frazer, Malinowski, Trobriand, and us. *Folklore*, 132(4), 343-366. <https://doi.org/10.1080/0015587x.2021.1923956>
- Zhu, Z. (2022). Paradigm, specialty, pragmatism: Kuhn's legacy to methodological pluralism. *Systems Research and Behavioral Science*, 39(5), 895-912. <https://doi.org/10.1002/sres.2881>

Viktoriia Petrushenko

Doctor of Science in Medicine, Professor, National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya (Ukraine)

ANTHROPOLOGICAL CONTEXT OF THE TRANSFORMATION OF LEGAL-PSYCHOLOGICAL THEORY

ABSTRACT

Background. An examination of the development of legal psychology through the lens of the paradigmatic approach of American historian of science Thomas Samuel Kuhn (1922-1996) reveals the unique role of clinical and anthropological psychology in the formation of psychological and legal knowledge. The clinical paradigm in psychology is of particular significance due to its pioneering role in the field of legal-psychological studies. At the same time, clinicism very quickly lost its leading role, giving way to anthropologism, whose principles determined the entire subsequent character of research within this discipline. Therefore, to clarify the scope of legal-psychological studies, it is worth examining in detail the «historical roots» and the main theoretical and methodological foundations of anthropological science itself, tracing the implementation of its core ideas into the theoretical basis of the psychology of law.

Objective. To specify the influence of the anthropological paradigm on the formation of the theoretical and methodological foundations of legal-psychological knowledge.

Methods. The systemic method was applied to characterize the distinctive features of the subject area of the psychology of law within the system of social sciences. The structural-functional method was used to identify theoretical and methodological characteristics. The comparative method made it possible to identify the factors that determine socio-legal behavior by comparing various anthropological and socio-psychological concepts.

Results. The theoretical and methodological basis of anthropological research consists of three laws of «sociality»: the phased nature of social development requires us to take into account the historical character of the formation of any phenomenon during its study; an individual's worldview is determined by their membership in a specific community and the differences between that community and other groups; the dominance of the doctrine of

functionalism, according to which society must be viewed structurally as a system whose psychological balance is ensured by the effective interaction of its subsystems.

Conclusions. The subject of legal-psychological research within the social sciences has been differentiated. It has been established that legal-psychological research must take into account the historical aspect of the formation of collective legal consciousness in accordance with the three laws of «sociality». Historicism, as a paradigm of social research, requires scholars not only to study the sequence of the formation of elements of collective legal consciousness and the stages of their development, but above all to identify those universal elements that can explain the mechanism of its functioning today and its prospects for future development.

Keywords: *legal psychology, paradigmatic approach, anthropological paradigm, socio-legal behavior, social psychology.*

How to cite (як цитувати):

Petrushenko, V. (2024). ANTHROPOLOGICAL CONTEXT OF THE TRANSFORMATION OF LEGAL-PSYCHOLOGICAL THEORY. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 10(7), 7–20. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.7.1> [in Ukrainian]

Петрушенко, В. (2024). АНТРОПОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*, 10(7), 7–20. <https://doi.org/10.31108/1.2024.10.7.1>

Дата отримання статті: 21.01.2024

Дата рекомендації до друку: 05.06.2024

Дата оприлюднення: 30.07.2024